

Filosofická antropologie [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Filosofická antropologie \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Filosofická antropologie \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 1990/1991

◆ lecture, Czech, origin: 1990/1991

Filosofická antropologie [FF UK] [1991]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1 [kolísavá rychlost]_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Hypostasí. Ale že skutečně jde o něco takového, jako je život, který přesahuje jednotlivé životy jednotlivých biologických jedinců. Je to něco, s čím musíme kalkulovat, protože to není jenom výmysl. Je to takříkajíc dům, který budujeme. Je to skutečně každá živá bytost, která je nějakým způsobem zapojena do tohoto proudu života. Tady pro to to nemá [nesrozumitelné] *sensorium*, tady má moderní člověk ztraceno *sensorium* pro tyhle věci. Každá živá bytost je nějakým způsobem zakotvena v tomto proudu života a tento proud života má své příbuzné, své předky a své potomky. A to, jak spolu souvisí, že někdo navazuje na něco, že není tak, že ten jednotlivec se prostě [nesrozumitelné].

Vždyť každá živá bytost v podstatě začíná vajíčkem, a od vejce, ale ono to taky je, že začíná vajíčkem. Jenomže to vajíčko má v sobě celou strukturu informací, my tomu říkáme genetické, která už nastala v té době minulé a do budoucna to má zase pokročit. Tak to je jedna věc, která navazuje nejenom tímto způsobem geneticky, ale navazuje tím, že se narodí tak, že je o něj nějakým způsobem pečováno, v širším slova smyslu, není hned odvrženo, aby se o sebe staralo samo. Nejenom to, ono navazuje na to, co se mu samo připravuje v *biotopu*. Na vytváření podmínek pro to, aby se další generace zase mohla zrodit a vyvinout normálně.

A my víme, že třeba když v určitém *biotopu* ti dospělí vypadají, ty dáte do jiné nádrže, tak zajdou a chcípnu. To proto, že jsou bez té péče dospělých, jsou bez své kultury, tak se nevytvoří v tom *biotopu* takové podmínky, že tam ty dravé, které zahubí ty rostlinky, ty vaše jedince, nepřežijí, takže tam nemůžou zahubit. Podobně to je třeba u orchidejí, které vysloveně potřebují, když klíčí, takové podhoubí nějaké té houby. A když je nemají, tak vyklíčí a zahynou. Že teprve v *symbióze* s tou houbou mohou vzrůst, dál nemají žádné zásobní látky a počítají s tím, že ty houby tam najdou ve stejné půdě, ve stejném prostředí, kde ty orchideje rostou. Takže tam ten organismus je dostatečně dán a v té *symbióze* ty orchideje žijí.

Jiný hlas: A je to jenom lidské, nebo je to všechno?

Hejdánek: Tak v tomto smyslu jsme si odnesli z té takové avantgardní, ale i té filosofické orientace na téma života to, co dělají ti dnešní biologové. A totéž v té teorii je, jenom do jiné oblasti patří nesmrtelnost, zakotvenost jednotlivce mimo ty jiné a v oněch jiných, které se odehrávají a ještě budou odehrávat, vybočují také na to, co se ještě bude dít. Tedy tím, že jsme si ukázali na té věci, kterou nazýváme o trojsilnosti nebo o trojosnosti člověka. Když jsme si ukázali, že se to netýká jenom něčeho, v čem se to týká něčeho, toho, co tu už je, o co jsme se kdysi postarali, co jsme tady kdysi postavili.

Ale je to subjekt, který se zapojuje do dějinného života, takže se stává dějinným životem. Tedy je to otázka moci a odvěkosti. A také tady v tom smyslu jsme si ukázali něco, co spojuje ty ostatní věci. A to je to, o čem se musíme zabývat, co to vlastně znamená. Protože ten subjekt, ten je subjektivně biologický, subjektivně potom i lidský. Můžeme mluvit o subjektu politickém nebo právním. Tak tohle byl jakýsi závěr u toho druhu filosofického bádání.

Z toho jsme si mohli ukázat tu povahu dějinné přítomnosti, té povahy dějinné přítomnosti, kterou tady chápeme zase tak, že jde o to, co se tak děje, ale přitom o to, co se nazývá oním slovem přítomnost. To není punktuální záležitost přítomnosti, zejména u člověka to je specifikum člověka, že může být u spousty věcí dřívějších. Když čteme Platóna, tak jsme přítomni u Platóna před dva a půl tisíce lety a už uvažujeme stejně jako o budoucnosti v této přítomnosti. Takže konečně bychom mohli dojít k tomu, že člověk ve své přítomnosti ustavuje svou situaci, ustavuje svou vlastní přítomnost v té době, v té situaci, ve které se právě nachází. Jsme sice u *Platóna*, ale jsme přítomni tomu, co se děje na této planetě dnes.

Tato schopnost člověka je mnohem dalekosáhlejší, než se obvykle doposud soudí. Tady je možné uvést, že subjekt je v něčem, co je úplně jiného typu, než je to, co se událo před těmi dvěma a půl tisíci lety. Ale v této přítomnosti ustavujeme minulost jako minulou přítomnost a budoucnost jako budoucí přítomnost. A vy z té minulé přítomnosti děláte přítomnou minulost a z té budoucí přítomnosti děláte přítomnou budoucnost. A to můžeme dělat tehdy, když to dřívější i to pozdější vztáhneme do své přítomnosti. To

není málo.

Kdo je to ten, kdo je takto přítomen tomu, jak psal *Platón*, nebo přítomen tomu, jak se odehrávaly třeba události v dotazu? Nepochybně to není tělo. Tělo nemůže v žádném případě takto zasáhnout. Tělo je vždycky teď a tady v onom punktuálním smyslu. Je to duch? To nemůžeme říci, protože to, co překračuje nejvíce fyzické hranice, fyziologické hranice, svůj začátek, průběh a konec, a co se před tím začátkem a po tom konci tak dovede vztahovat k obojí tendenci, která je tam v tom celku té přítomnosti, ve které se subjekt ustavuje, tak to nemůžeme tady dost dobře pojmenovat jinak než jako subjekt, který je schopen jednat vůbec, být přítomen situaci, v jaké se nachází tělo třeba.

To není jednoduché, protože jsme si řekli, že subjekt je vyplněn budoucností. A to znamená, že jestliže je schopen být přítomen tomu, co dělá tělo, tak to znamená, že je schopen se z té budoucnosti, již je vyplněn, zase vracet do přítomnosti, do té aktuální přítomnosti svého těla a své aktivity. Tato aktivita samozřejmě vede dál, ale to teď necháme stranou, protože by nás to odvedlo příliš daleko.

To je ta přicházející budoucnost, která se v tom subjektu vyplněném budoucností vrací do přítomnosti k užívání těla. Subjekt nemůže opominout budoucnost. I když nic nedělá, tak aktivně do té přítomnosti vnáší to, co v něm z té budoucnosti zbývá a co v té přítomnosti ustavuje jako aktivitu. Většinou vždycky něco dělá, už jenom proto, že žije.

A v tomto smyslu, v čem ten subjekt něco dělá, tak také myslí. Ale to je špatně řečeno, protože v myšlení těžko můžeme říct, že subjekt iniciuje myšlení a ovládá myšlení, intervenuje do toho myšlení a rozhoduje, jakým způsobem budeme myslet. Myšlení má samozřejmě tendenci myslet samostatně, myšlení se samo rozvíjí. Ale kdo to je ten, kdo ho v tom vede? Zase nemůžeme odpovědět jinak než, že je to iniciativa onoho subjektu. V tomto smyslu tedy můžeme říct, že subjekt vede myšlení. Myšlení je *logikon*, *logos*, který se řídí *logem*, a to *logem* nikoliv skrze myšlení. *Logos*, který funguje skrze myšlení, tak ten by to neovládal. No a je to tedy subjekt, který se usilovně pokouší udržet integritu myšlenky a integritu myšleného a myšlení vůbec.

Teprve prostřednictvím této iniciativy, aktivity, která se týká myšleného, teprve prostřednictvím tohoto se subjekt může stávat subjektem dějin. A to zase v úplně podobném smyslu jako subjektem biologickým. Totiž člověk se stal v určitém okamžiku biologickým subjektem tehdy, až v momentě, kdy se stal v určitém okamžiku dějinným subjektem. Může být jedině v lidské spjatosti s dějinami, to jest, že reaguje na děje, že jim rozumí a tak dále, což všechno dělá pomocí určitého cviku fyziologických procesů, orgánů a tak dále, jak o tom *fyzilogie* a *psychoneurologie* a *psychologie* a tak dále mluví.

Už jsme si to naznačovali několikrát a zejména také v jiných dřívějších seminářích, ale musíme to připomenout, že člověk se z přírodní bytosti stává bytostí lidskou, to znamená, že se stává dějinnou. A stává se jí tím, že některé své aktivity podrobuje jinému řádu, než jemuž byly podrobeny do té doby, dokud ještě byl přírodní tvor, přírodní bytost. Že tedy jeho chování a jednání je ovlivněno něčím jiným, než čím bylo ovlivněno až do té doby. A my jsme řekli, že s největší pravděpodobností tomu je tak, že pravděpodobně šlo o jakési rituály, rituální aktivity, které do jisté míry můžeme vidět u zvířat, zejména domácích, ale snad i divokých.

U zvířat můžeme zjistit jakousi tendenci ke hraní, což je možná nejbliže k těm rituálům. Když ty kočky dělají kotrmelce a tak různě padají a hrají si, koušou se jakoby doopravdy, že se chtějí zakousnout. To je také do jisté míry zvláštní, že se tam vyvíjí jakési napětí, které je zbytečné, nepotřebné. Vezměte si, jak ten pes zkouší třeba na lano, na sekeru se tam houpá, nic ho k tomu nevede biologicky. Udělá si z toho takový cvik, pak se uvolní ten hněv a on v tom vidí úplně něco jiného. To mně připadá jako začátek rituálu, nejspíš pod vlivem domestikace toho zvířete, že to zvíře má nějaký takový zvláštní vliv.

Jednak to zvíře je zbaveno spousty naléhavých věcí, poněvadž dostane nažrat a nemusí se o nic starat, takže má spoustu času, a tak se vyvíjí hra. To je důležité. To už Aristotelés psal, že *filosofie* započala *scholē*, že k tomu je zapotřebí toho, aby se člověk mohl divit. Měl tolik volnosti, aby se mohl věcem divit, divit se věcem, kterým se nedivíte, když bojujete o život. Na to je potřeba mít čas. To je začátek her. No a jakkoliv to je u zvířat, můžeme tam vidět určitou tendenci ke hraní, což je možná nejbliže k těm

rituálům. Když ty kočky dělají kotrmelce a tak různě padají a hrají si, koušou se jakoby doopravdy, že se chtějí zakousnout. To je také do jisté míry zvláštní, že se tam vyvíjí jakési napětí, které je zbytečné, nepotřebné. Že by to tam nějak vyložilo tu potřebu sešití kouzla na kouzlo, s tím se to tam nějak probírá v tom silném smyslu sešití her. Je takových věcí v přírodě spousta, o kterých se dá říct, že se nedají odsvětlit žádným účelem. No, ale tady asi, vrátíme-li se k člověku, asi je to tak, že pro ty první kroky k člověku, k tomu směru k člověku se asi vylučuje, že to byl nějaký proces, který je v něčem nevědomý. Musíme si uvědomit, že v té chvíli, kdy člověk vstupoval do historie světa, tak se tam v tom opakovalo, organizovalo v dlouhá období a ten člověk v tom historickém smyslu to předával tou plynule vyvíjející se pamětí.

Víme o té době před dějinami a před písemnými památkami, víme o ní málo, ale tvoří se takové literární představy. Situování do mýtických dob, kde se začalo užívat písmo, kde se začalo zasahovat do té paměti, to je poněkud jiná záležitost. No, a vidíme, že se to písmo objevilo v poměrně stejné době vedle sebe v různých společnostech a civilizacích.

Představme si písmo, paměť v té nejstarší době, už na psychologické úrovni, na psychologické úrovni lidské paměti, dokud se ta paměť nezachytila v tom písmu, tak se vážala na tu sounáležitost té historické společnosti. Subjekt je filosofický subjekt, biologický subjekt, člověk jako subjekt. A samozřejmě víme, že jazyk předcházel velice dlouho před vynálezem písma. Jazyk je původně magický, *magie slov* provázela člověka do dneška. Každopádně od té doby, co se odhalilo na začátku v těch rituálech, se to až do dneška může vidět v tom magickém smyslu slova, v té síle, kterou slovo má, o moci slov.

V té době přírodních národů lidé mají tu schopnost tu magickou sílu slova v sobě nést dál a vnímat. Je to něco, co je spojené s tou hlubokou psychologickou a fyziologickou bází té paměti.

Když se pak objeví písmo, tak se tam objevuje už něco historického v tom silném smyslu, kde ta kontinuita paměti je zajištěna písemným záznamem. Tedy to je také velice zajímavé v té psychologické linii lidské paměti. Ale každopádně musíme říct, že k těmto věcem dochází až mnohem později.

Když se k tomu vracíme, k těm písemným památkám, tak ten proces je mnohem plynulejší, než by se to objevilo naráz, ale je to takový postupný proces. Je to většina prostředků písemných v té společnosti, která to pak nějakým způsobem fixuje takže teoreticky by to mohlo být takto: člověk, *subjekt*, se stává člověkem tím, že se v určitém věku, v určitém čase, a potom s určitou stupňovitostí a v různé varietě dostává do určitého světa, který nebylo možno vysvětlit, není možno vysvětlit a převést na přírodní pojem. Skutečně zde vzniká nový svět, nový prostor, v němž člověk žije.

Svět člověka už není pouhým přírodním světem. To, co bylo původně celým světem, se stává v životě člověka pouze jednou částí a člověk žije ještě v jiném světě, v přírodně postupně se měnícím světě, v němž žije, *ritualizuje, magizuje, sakralizuje, mýtizuje*.

To znamená, že přeinterpretovává, a to znamená, že restrukturuje, a to znamená, že se struktura světa člověka stává nezávisle na jeho přístupu ke světu, ke světu objektivně, jako by mezi ním... To je prostě strašně důležitý argument pro závažnost, metodickou závažnost *fenomenologického* přístupu.

Že připustíme-li, že jeden z nich, člověk, a to už jako jedinec, v určitém věku by byl vyvolen, ale jako první tlupa lidí, kteří už nebyli předlidi, ale když už to byli skoro lidi, první tlupa, tak když si tuto věc připustíme, tak si uvědomujeme jednu věc, že ve světě se téměř nic nestalo. To je naprosto zanedbatelná záležitost, vznikla první tlupa nějak se jinak chovajících primátů. A přesto to byl světodějný zlom, *fenomenologicky* vzato. Došlo k tomu, že se vedle toho dosavadního světa objevuje, začíná se objevovat, začíná se vynořovat, *emerguje* nový svět, svět, který není možno redukovat na přírodu a není možno z přírody odvodit. To není příroda, která vyprodukovala tento svět. My nevíme, jak k tomu může dojít, k takovéto věci, ale musíme počítat s tím, že k tomu jednou došlo. A to je téma *filosofické* reflexe.

Ten svět vlastně je nový. Je to svět lidský. To znamená svět, který tady ještě do té doby nebyl. A ten člověk se zabydluje v tomto světě, který se teprve buduje v něm, v jádru člověka buduje svět lidské řeči. Ten má před sebou jenom jakousi možnost.

Ale člověk vstupuje nejenom do toho, co se tam děje, ale on to ještě začíná oboustranně interpretovat

jako lidský čin. Ten člověk tady křičí, tancuje nebo se v něm udržovala jakási víra, v ty skály, musel se bavit o tom, co dělají ty hory. To je jeho svět. Takže si člověk vytvořil svůj lidský svět, v němž žije, aby nemusel žít po té přírodě.

Ale ono to je ještě jinak. Ten člověk udělal ten rozhodující krok nejenom vytvořením nějakého světa v rituálu a v mýtu, aby v něm mohl žít jako primát, ale on začal mluvit. A mluvit, to není jenom rituál, jenom mýtus.

Mluvit znamená něco specifického. Mluvit znamená mít schopnost o něčem vypovídat. Člověk umí mluvit o tom, že to tak je. Tedy člověk mluví, promlouvá k tomuto světu, o němž my víme, že by se to neredukovalo jenom na něj. K tomu je potřeba nejenom něco dělat, něčím se řídit, promlouvat k tomuto světu v jazykovém kontaktu. Je to takové propojení s těmi hromadami všech těchto věcí, které mají společnou mluvu. Člověk je v mluvení společně v jedné společné věci, pomocí jazyku k tomu mluvení dochází, k tomu promlouvání, k určitému vztahu k tomu vnějšímu světu.

To je nosné v něm, v té promluvě, kde se pohybuje, kde se odehrává v řeči. Jako se ve výšinách tvoří kapičky rosy v mracích, tak v mracích lidského společenství vzniká mluva o tom, co je. A tím promlouváním o tom, co je, mluvíme o tom světě.

Víte, že když někdo mluví, vy slyšíte, co říká. Rozumíte. Cizinec může mluvit, vy slyšíte, jak mluví, ale nerozumíte, co říká. Tady vidíte, že my dovedeme odlišit a že skutečně existuje to, co se promlouvá něco říkat vyžaduje říci co. Řeknu-li, že někdo něco říká, tak každý čeká, co říká. Řeknu-li, že mluví, tak už každý nečeká, že budu vykládat, co mluví. A tady vidíme, že ten úkol jazykový už se odtrhuje od té prvotní aktivity. V té promluvě je to, k čemu jazykový úkol odkazuje, může být cokoli. Samozřejmě papoušek nebo kdokoli jiný se může učit nějak mluvit, ale promlouvat znamená, že ovládá tuto schopnost mluvení, aby mohl vyjádřit ještě něco jiného, tím smyslem, tím významem. A toto je nejpodstatnější věc, uchopit nějakou aktivitu lidskou, která kdysi v té předlidské formě měla nějaký čistě biologický, nebo čistě praktický, nebo neuvědomělý nějaký smysl.

--- (s2 [kolísavá rychlost]_cleaned.flac) ---

Hejdánek: My jsme o tom mluvili jako o pokusu v tom, v čem člověk začal pomocí té nebo pomocí těch vyslovit souvislost, že začal ovládat nejen to, co říká, ovládat své slovo, fyzické slovo, nýbrž ovládal celé myšlenky, ovládal také své vnímání této souvislosti a tím se postupně přestával být přírodní bytost. Přestával být bytostí, která je do značné míry ještě ovládaná tím, co je například u zvířete jenom v tomto bodu, v tomto okamžiku, a mohl se stát člověkem, v němž může vyvstávat jakási nepřirodní bytost. A jestliže toto promlouvání je nepřirodní, nepřirozené v určitém smyslu, anebo už je v podstatě za přirozenou, tedy *metafyzickou*, poněvadž *physis* je přirozené a *meta* je to, co je za, tak člověk, když začal promlouvat, tak v sobě začal vykonávat *metafyzickou* aktivitu a sám se začal stávat *metafyzickou* bytostí. A to *meta* neznámá nad, to jsme si říkali, *meta* znamená za. Čili mohli bychom tedy v tom říci doslova: člověk je ta bytost, která je schopna vykračovat ze své *fyzis* a dělá to promluvou, tou nejzákladnější *metafyzickou* aktivitou člověka, totiž upomínání, dobývání ve světě věcí.

Možná se to takhle říká, ale samozřejmě má to své velké problémy, protože my jsme mluvili o mýtu a v mýtu myšleno zpředmětnění v sobě, a proto okamžitě promlouvání je vlastně vědění o tom, jak ten svět věcí je, jak vypadá. To je ten problém, ale to je prostě jenom východisko, z něhož potom můžeme jít ještě pořád směrem k tomu, co je tedy vlastně metaforická hloubka, co říká metaforická hloubka. Je to vždycky orientace v té práci, že se dělají ty různé definice, dokonce *metafyzika* se často v historii, v této střední, v té objektivizující tradici uprostřed té situace s pochopitelnou rozkoší stávala tou, která se podobala s tou aktivitou.

Tady jsou ty dvě tradice, o nichž mluvíme. Jedna je ta řecká tradice, tradice *logos*, která představuje racionalizaci mýtu, nikoliv jenom mluvení o tom mýtu nebo překonávání mýtu. O tom už jsem mluvil a na to jsem jenom odkazoval v té připomínce o mýtu, že v Řecku ty archetypy jsou zpředmětněny v té aktivitě a potom se člověk pokouší, aby jeho aktivita byla identifikací s těmito archetypy. Ta časovost té aktivity je v imitaci, v nápodobě. Ta časovost té aktivity se překonává v orientaci na archetypy

zachovávající racionalismus. To jest z těch archetypů dějinných udělali statické archetypy. Naproti tomu ve Starém Izraeli, což je druhé rozhodující prostředí pro to, čím my jsme dnes, se to udělalo úplně jinak. Ta aktivita nebyla napodobováním něčeho, co už tu bylo, nýbrž se stala očekáváním budoucího. Jenomže došlo k tomu, co je pochopitelné u člověka, že se tato aktivita upne k nějaké představě toho, co ten prorok říkal. Příkladem je celá řada ve *Starém zákoně*, ale takový nejpřesvědčivější je ten, když Abrahám vychází do neznáma na výzvu a odchází ze svého domu, opouští svůj rod, opouští město, opouští krajinu a jde někam, neví, kde to tam je. To se ukazuje jako to podstatné, co on udělal pro to, čím my jsme dnes. Totiž ne jenom on, po něm ještě celá řada dalších. To je v tom biblickém smyslu takový vzor. Třeba Mojžíš také. Mojžíš, protože když chceme jít do neznáma, nemůžeme jít tam, kam šel on, protože to bylo jeho neznámo, a my už víme, kam on došel.

Totéž platí o Mojžíšovi, který vyvedl lid z Egypta, šli pouští někam do neznáma. Čtyřicet let se tam toulali, nedostali se tam, celá generace musela vymřít, a teprve ty děti tam došly. Mojžíš tam taky jenom viděl z kopce tu zemi zaslíbenou. Zase je to ten *archetyp* vycházení do neznáma. Do neznáma můžete jít jenom, když nevíte, jak to tam vypadá. Proto pro každou generaci vyjít do neznáma znamená udělat něco nového. Musíte jednat.

A na tom je krásně vidět, jaký je rozdíl mezi *archetypem* a *anti-archetypem*. *Anti-archetyp* je studium toho, jak to bylo, a nápodoba toho, jak to dělali. Ten *archetyp* vycházení do neznáma v souvislosti s těmito biblickými tradicemi, to je to nejdůležitější, co nás v Evropě potkalo. To je vlastně mnohem podstatnější než ten druhý, ten řecký zázrak, to vynalezení pojmů a *pojmovosti*. A tyto dva zázraky se setkaly a navzájem se ovlivňovaly a odtamtud vzniká tu evropské, co po dlouhou dobu, přes dva tisíce let, vypadalo už všechno tak, že ta nápodoba byla silnější.

A teprve v renesanci a potom v moderní vědě se znovu objevilo to, co v té biblické tradici bylo to nejživější. To všechno bylo možné jenom díky tomu, že byla *anticipována* antická řecká filosofie v její nejlepší představě. Zároveň celou tu dobu však byl v této tradici předáván i ten biblický prvek, který tuhle řeckou tradici *transformoval*.

Tedy je potřeba se i filosoficky poohlédnout po jiných formách myšlení. Tu *pojmovost* v té *preciznosti* musíme zachovat, ale musíme nějakým způsobem se *distancovat* od té řecké *pojmovosti*, která spojovala pojmy s věčnými pravdami, založila *duální* vesmír, a my musíme dnes pojímat pojmy v jejich aktivitě, v jejich schopnosti měnit svět. A to je, k čemu vlastně to všechno směřuje, že v té tradici židovské, hebrejské, jde o to, že svět není hotov, není stejný, on je myšlen a vytvořen v té své *preciznosti* skrze tu víru, skrze to vycházení do neznáma, skrze ten *projekt*, který pomocí aktivity teprve najdete v té budoucnosti zatímco ty situace jsou vždycky v tom čase nějak identifikované v rámci nějakých fyzikálních nebo kosmologických parametrů. A tady ten nejmenší výraz, ten *primordiální* výraz světa, byl v tom bodu nula, kdy dochází k té *singularitě*. A z té *singularity* potom vzniká náš svět. Ale to, co je pro filosofii nejdůležitější, je to, že ty situace jsou v čase, že je tady nějaký vývoj. A ten vývoj nesměruje jenom k tomu, co je v tom fyzikálním nebo kosmologickém smyslu udržitelné v rámci nějakých zákonů, ale ono dochází k tomu, že v tom čase vznikají ty situace, které jsou nové. Je to vlastně ta nejkratší událost, se kterou my můžeme počítat. Je to vlastně ta nejkratší úsečka.

Tím chci jenom říct, že na to se musíme koukat v rámci té jednoty, toho *primordiálního* světa, ale zároveň v tom čase. V tom čase vzniká situace, v tom čase vzniká nějaká nová možnost, vzniká nějaký nový rozměr, v čemž se ozývá ten hlas té budoucnosti, té vyšší budoucnosti, toho vyššího typu, který představuje tu novou úroveň jsoucna, jako je třeba život. Život jako vyšší stupeň události, a v tom životě, v tom vlastním životě, se stupňuje ona komplikovanost, kterou jsme si u každé události už naznačili, ale která u života, a zejména u života lidského, vystupuje do popředí daleko jasněji. My si to u toho života, v té *biosféře*, v tom životním dění, uvědomujeme mnohem lépe, protože ty situace, do kterých se život dostává, jsou situace, které nás bezprostředně oslovují, které pociťujeme i sami na sobě.

Život je něco, co už spatřujeme i tam, kde nám věci připadají špatně pochopitelné. Třeba rostliny. My si sice pořád dost dobře neuvědomujeme, že i u rostliny jde o podobné schéma jako u nás, totiž o schéma

nějakého sebezpřesahování, nějakého otvírání se tomu, co teprve přichází. V tomto smyslu můžeme říct, že život jakožto *biosféra* je oním vyšším typem světa. Ale pozor, ten život, ten vlastní život, se nesmí chápat jako něco, co už tu je jako celek a co se jenom dál vyvíjí, nýbrž život je v každém okamžiku, v každé své události, něčím novým, co tu dosud nebylo.

To je to podstatné. My tady nemáme jenom nějaký celek, ale máme tu neustálé vznikání, neustálé tvoření. To, co je důležité, je právě ta schopnost života reagovat na to, co přichází, a to i v těch situacích, které se zdají být špatně pochopitelné. Tady už vidíme, jak se ten svět, ten náš svět, mění v něco, co už není jenom pouhým opakováním, ale co je skutečným děním.

V tomto dění se objevuje *subjektivita*. Ta *subjektivita*, která je vlastní životu, je tím, co ho odlišuje od toho, co bychom mohli nazvat mrtvým světem. Ale co to je mrtvý svět? To je to, co se snažíme objektivizovat. Ten *objektivismus*, to je v podstatě snaha vidět věci jenom jako hotové, jako předměty, které tu stojí před námi, a nevidět to jejich vnitřní dění, to jejich sebezpřesahování. To, co vidíme jako předmětnost, je vlastně jenom jedna stránka věci, ta vnější stránka. Ale to podstatné se děje uvnitř, v tom časovém rozměru, v tom, jak se událost vyrovnává se svou vlastní budoucností.

Takže v tomto smyslu je život vlastně modelem pro pochopení každé události, i té, kterou bychom označili za neorganickou. Všude tam, kde jde o skutečnou událost, tam se setkáváme s tímto schématem. A život nám jenom pomáhá to lépe nahlédnout, protože tam je to sebezpřesahování, ta otevřenost budoucnosti, mnohem zřejmější a mnohem patrnější. Vědec by ničeho nedosáhl, kdyby jeho metody a jeho přístup ke světu nebyl původně spjat s přirozeným světem, s událostmi v lidském světě, s původní praxí v lidském světě. Filosofie tohle musí zachycovat, filosofie musí filosofovat život. To znamená, že život se stává jediným skutečným modelem, z něhož vyvěrá život lidský, život společnosti, život dějin. To jsou ty osudové momenty, kdy v události dojde k neustálému přesahování.

Člověk je dějinný ne proto, že mluví o dějinách, nýbrž že je dějinnost v něm. Podobně jako se svět dějin stává lidským světem, podobně se i život stává součástí události. Všechno, co je v události, je v pohybu. Dějinné je všechno, co překračuje samo sebe. Co dává smysl životu a co dává smysl dějinám, je ono vyhlížení k tomu, co přichází, k oné budoucnosti, která nás oslovuje a která nás volá.

To je to podstatné. Filosofie se nesmí zastavit u toho, co je jenom dané, u toho, co je hotové. Musí jít tam, kde se věci rodí, kde události teprve nabývají svého významu. A to je právě v té otevřenosti, v tom, co nás přesahuje a co nás činí skutečně lidskými bytostmi. Bez toho bychom byli jenom věcmi mezi věcmi, objekty mezi objekty. Ale my jsme subjekty, které se v čase a v dějinách neustále tvoří. To je v pořádku. Otázka však zní: Co to znamená tvořit? Vždyť to, co vytvoříme, se okamžitě stává minulostí, něčím daným, něčím, co už je hotové. A tady se dostáváme k onomu paradoxu. To, co je vytvořené, už není tvoření. Tvoření je proces, je to akt, který se děje v přítomnosti s výhledem do budoucnosti. Jakmile se však tento akt završí, stává se z něj objekt, předmět naší analýzy, nebo dokonce překážka pro další tvoření.

Vzpomeňte si na *Hegela* a jeho pojetí ducha. Duch se neustále zpředměťňuje, aby se mohl v tomto zpředmětnění poznat a pak ho překonat. Ale my musíme jít dál. Nejde jen o to se poznat v tom, co jsme udělali, ale o to, abychom nebyli vězni svých vlastních výtvorů. To je to podstatné u *existence* – ona se nesmí nechat pohltnout tím, co už je *faktická*.

A tady vidím hlavní úkol filosofie v dnešní době. Ne popisovat to, co je, ale otvírat cesty k tomu, co by mohlo být. To neznamena utíkat do nějaké utopie, ale brát vážně tu dimenzi nepředmětnosti, která je v každém okamžiku přítomná jako výzva.